

SLOVENSKÉ
ODBORNÉ
NÁZVOSLOVIE

ROČNÍK I

ČÍSLO I

SAV

OBSAH:

Úvodom	1
Z terminologie politickej ekonomie	3
Nomenklatura zoologickej systematiky	9
Z terminologie obrábania	16
Z ruskej terminologie obrábania	21
DISKUSIE	
Ján Horecký: Točovka alebo sústruh	24
ZPRÁVY	
Ján Horecký: Vladimír Smeykal, Ako čítať a písať chemické vzorce a rovnice	28
Viera Dujčiková: Miroslav Prekop, Třídění a názvosloví skla	29

ÚVODOM

Slovenčina až do dnešných čias len veľmi málo prenikala do rozličných vedných oblastí. Tak sa stalo, že veľmi často sa nevypestovali v nej vhodné, presné a účelné výrazové prostriedky odborného štýlu. Podobne ani terminológia nebola na výške: pre mnohé veci nebolo názvov, pre iné boli len názvy ľudové, niekedy dosť nepresné, kým pre iné veci zase bolo názvov niekoľko.

V dnešných časoch, keď sa slovenčina dostáva naozaj do všetkých oblastí nášho života, nie je taký stav žiaduci. Nemôžeme byť spokojní ani s veľkou pestrosťou terminov, ani s ich nepresnosťou. Treba sa preto usilovne starať, aby sa tento stav čo najskôr zmenil.

Aj sami odborníci, keď boli nútení niečo napísať, zbadali, že s takými terminmi, s takými výrazovými prostriedkami, aké používajú pri každodennom rozhovore medzi sebou, nevystačia pre literárnu činnosť. Začali sa obzerať po pomoci i po vzoroch. Vzory nachádzali iba cudzojazyčné a pomoci so strany jazykovedcov nemali. Je preto pochopiteľné, že naša dnešná literatúra nie je práve na najlepšej úrovni.

Tvorivý zásah s. Stalina do jazykovednej diskusie a jeho prenikavý rozbor podstaty jazyka boli však mocným popudom aj pre slovenských jazykovedcov, aby sa s väčšou pozornosťou venovali aj praktickým otázkam jazykovedy.

V Ústave slovenského jazyka SAV sa utvorilo osobitné Terminologické oddelenie, ktorého úlohou je ustaľovať, usmerňovať a tvoriť slovenské odborné názvoslovie, študoval jeho problematiku a starať sa o štylistiku odbornej reči.

Sú to všetko úlohy veľké a pritom neobyčajne náliehavé. Pracovníci ÚSJ by ich sami nezodali jednak pre veľkosť úloh, jednak veľmi často pre odľahlosť problematiky. Ustaľovanie terminologie je preto úlohou jednotlivých terminologických komisií, v ktorých hlavné slovo majú odborníci. V rámci Terminologického oddelenia pracuje teraz viac alebo menej úspešne 25 terminologických komisií (pozri ich zoznam na obálke), ktoré postupne spracúvajú terminológiu svojich odborov a pripravujú do tlače terminologické slovníky.

Slovenské odborné názvoslovie

Ročník I. — číslo 1.

Vydáva

Nakladateľstvo Slovenskej akadémie vied
v Bratislave roku 1953

Hlavný redaktor Dr. Ján Horecký

Redakcia a administrácia: Bratislava, Klemensova 27

Vytlačil Knižný závod, nár. podnik, Bratislava

Ročné predplatné Kčs 100.—, jednotlivé číslo Kčs 10.—

Výmer PTO čis. 12.067/1952-IV/2.

Takýto spôsob práce má nesmiernu výhodu v rýchlosti práce. Ale na druhej strane má značnú nevýhodu v tom, že niekedy sa táto práca robí akosi bez priameho styku s prácou, bez zainteresovania širokej odbornej verejnosti. Ďalšia nevýhoda tohto spôsobu je v tom, že pracovný program komisií často neumožňuje načas zasiahnuť do terminológie pripravovaných publikácií a tak sa stáva, že mnoho problémov zostáva bez pouštnutia.

Prvým krokom k spolupráci so širokou verejnosťou bolo vydávanie cyklostylovaného bulletinu. Vyšlo z neho už 11 čísel v celkovom rozsahu 366 strán. Ale tento bulletin (predovšetkým pre malú publicitu) nespĺnil svoje poslanie, i keď došlo niekoľko cenných pripomienok od odborníkov.

Preto sme sa rozhodli publikovať výsledky prác terminologických komisií v osobitnom časopise, ktorému sme dali názov *Slovenské odborné názvoslovie*.

Cieľ tohto časopisu je jasný: oboznamovať verejnosť s rozhodnutiami terminologických komisií, s termínmi, ktoré tieto komisie už ustálili, ba priamo provokovať odborníkov, aby k nim podali svoje pripomienky. Pritom sme presvedčení, že naši odborníci sa skutočne aktívne zúčastnia na tejto práci a tak prispesú ku kodifikovaniu slovenského odborného názvoslovie a k tvorbe slovenskej odbornej reči. Prakticky chceme svoj cieľ dosiahnuť takto:

V každom čísle *Slovenského odborného názvoslovie* bude na prvom mieste úvodný článok, v ktorom budeme rozoberať jazykovednú problematiku názvoslovie, poukazovať na štýlistické (správne i nesprávne) prostriedky odbornej reči a pod.

Hlavnú časť časopisu budú tvoriť rozhodnutia komisií. Tie to budeme uverejňovať ako predbežné návrhy, a to tak, aby v každom čísle bola menšia ucelená časť z viacerých technických, prírodných, biologických i spoločenských. Budeme sa teda usilovať, aby tu každý odborník našiel niečo pre seba. Netreba zdôrazňovať, že práve k tejto časti budeme chcieť dostať čo najviac pripomienok.

Dôležitú úlohu pripisujeme rubrike, v ktorej budeme uverejňovať preklady aktuálnych termínov cudzojazyčných, predovšetkým ruských, a to zase v menších celkoch podľa jednotlivých odborov. Okolo tejto rubriky by sme chceli sjednotiť všetkých prekladateľov odborných kníh, ktorí majú úprimný záujem o skvalitnenie svojej práce, a vytvoríť tak pružný a pohotový nástroj na uštieňovanie prekladu aktuálnych termínov.

V rubrike diskusií sa budeme snažiť zaviesť verejné, otvorené a podnetné prediskutovanie otvorených terminologických

problémov vo všetkých vedných odboroch. Aj tu nám budú všetky diskusné príspevky veľmi vítané.

Napokon v rubrike správ chceme sústavne sledovať slovenské odborné publikácie a upozorňovať na jednotlivé nesprávne termíny v nich, ako aj na konkrétne štýlistické a gramatické nesprávnosti. Okrem toho tu budeme podávať správy o terminologických publikáciách slovenských, českých i zahraničných, a to predovšetkým o odborných slovníkoch výkladových i prekladových.

Rozumie sa, že ani v problematike tak praktického zamerania, ako je v našich pomeroch odborné názvoslovie, nemôžeme stratiť zo svojho zorného uhlu hlavné zásady marxistickej jazykovedy, vypracované a vypracúvané pre oblasť slovníka a štýlistiky.

Naším cieľom je, opakuje sa, vypestovať slovenské odborné názvoslovie a odbornú reč tak, aby sa staly pružným, presným a dokonalým nástrojom styku a dorozumievania medzi ľuďmi a aby tak platne prispeli k úprimnej snahe nás všetkých: vypestovať zo slovenčiny jazyk hodný našej socialistickej epochy.

Všetky poznámky a pripomienky prosíme poslať na adresu: Terminologické oddelenie Ústavu slovenského jazyka, Bratislava, Klemensova 27.

Z TERMINOLOGIE POLITICKEJ EKONOMIE I EKONOMIA KAPITALIZMU

absolútna nadhodnota

nadhodnota, ktorá vzniká predĺžením pracovného dňa nad pracovný čas nutný na obnovu pracovnej sily robotníka

abstraktná práca

ľudská práca vo všeobecnosti, bez zreteľa na zvláštnosti jednotlivých druhov konkrétnej práce, vytvárajúca hodnotu tovaru

akumulácia kapitálu

hromadenie kapitálu tým, že sa k nemu pridáva novovytvorená nadhodnota; kapitál sa teda akumuluje kapitalizáciou nadhodnoty

cena

hodnota vyjadrená v peniazoch

centralizácia kapitálu

sľučovanie vytvorených kapitálov v dôsledku konkurenčného boja, v ktorom veľkí kapitalisti vyvlastňujú malých a stredných kapita-

listov; centralizácia kapitálu. deje sa vždy na úkor iných kapitalistov a prejo nezáväžuje celkový spoločenský kapitál

čas obehu

čas, po ktorý sa kapitál nachodí vo sfére obehu

čas obratu kapitálu

čas, ktorý uplynie, kým sa vynaložený kapitál vráti do východiskovej formy; je to súčet času výroby a času obehu

čas výroby

čas, po ktorý sa kapitál nachodí vo sfére výroby, aj keď sa nezúčastňuje na výrobnom procese

ekvivalentná forma hodnoty

forma hodnoty tovaru, ktorý svojou úžitkovou hodnotou vyjadruje hodnotu druhého tovaru.

V rovnici x tovaru **A** = y tovaru **B** tovar **B** nachádza sa v ekvivalentnej forme hodnoty.

fixný kapitál

časť stáleho (konštantného) kapitálu, vložená do pracovných prostriedkov (stroje, budovy atď.), ktoré si vo výrobnom procese zachovávajú pôvodnú úžitkovú formu; ich hodnota prechádza na výrobok len postupne podľa miery opotrebovania pracovných prostriedkov, kým ostatná časť hodnoty ostáva po celé pôsobenie pracovných prostriedkov vo výrobnom procese v nich fixovaná

fyzické opotrebenie fixného kapitálu

opotrebenie, ku ktorému dochádza tak, že fixný kapitál odovzdáva na výrobok svoju hodnotu postupne v miere, v akej stráca svoju úžitkovú hodnotu

hodnota

množstvo spoločensky nutnej abstraktnej práce obsiahnutej v tovare

hodnotové složenie kapitálu

pomer medzi hodnotou konštantného a variabilného kapitálu

jednoduchá (jednotlivá, náhodná) forma hodnoty

najstaršia a najjednoduchšia forma hodnoty, ktorá vznikla pri náhodnej výmene dvoch tovarov medzi spoločenskými jednotkami prvotného spoločného zriadenia

kolobeh kapitálu

okružný pohyb zahrnujúci tri štádiá: peňažné, produktívne a tovarové, v ktorých kapitál berie na seba formy zodpovedajúce tomu-ktorému štádiu (peňažnú, produktívnu, tovarovú). Kolobeh je uzavretý, keď sa kapitál vráti do svojej východiskovej formy. Podľa východiskovej formy rozoznávame kolobeh peňažného, produktívneho a tovarového kapitálu

koncentrácia kapitálu

sústredovanie kapitálu akumuláciou a centralizáciou v rukách čo-

raz menšieho počtu kapitalistov pri súčasnom raste celkového spoločenského kapitálu

koncentrácia výroby

proces sústreďovania kapitalistickej výroby v čoraz väčších podnikoch; koncentrácia výroby vedie k vytvoreniu kapitalistických monopolov

konkrétne práca

určitá užitočná práca vo svojej konkrétnej podobe (napr. práca stolára), ktorá vytvára úžitkovú hodnotu

miera nadhodnoty

pomer nadhodnoty k variabilnému kapitálu; miera nadhodnoty vyjadruje stupeň vykorisťovania námezdnej práce kapitálom

mimoriadny zisk

zisk, ktorý dosahuje kapitalista nad priemerný zisk vtedy, keď individuálna hodnota jeho výrobkov je nižšia ako trhová hodnota v dôsledku vyššej produktivity práce; honba za mimoriadnym ziskom je hnacou silou technického pokroku za kapitalizmu

morálne opotrebenie fixného kapitálu

opotrebenie vyvolané technickým pokrokom, ktoré má za následok, že sa pracovné prostriedky musia obnoviť skôr, než sa úplne fyzicky opotrebia

nadhodnota

rozdiel medzi hodnotou vytvorenou prácou námezdného robotníka a hodnotou jeho pracovnej sily

nadpráca

práca, ktorú robotník koná v nadpracovom čase

nadpracový čas

časť pracovného dňa, v ktorej robotník vytvára svojou prácou nadhodnotu. Je to nezaplatená časť pracovného dňa

naturálna (bezprostredná) výmena

bezprostredná výmena tovaru za tovar

naturálna výroba

výroba určená pre uspokojenie potrieb výrobcu alebo jeho vykorisťovateľa; na rozdiel od tovarovej výroby, pri ktorej výrobky sú určené na výmenu prostredníctvom trhu. Napr. feudálne hospodárstvo bolo v základe naturálnou výrobou

obežný (cirkulačný) kapitál

kapitál, ktorý sa nachodí vo sfére obehu v peňažnej alebo tovarovej forme; na rozdiel od produktívneho kapitálu, ktorý pôsobí vo sfére výroby

obiehajúci (cirkulujúci) kapitál

tá časť vynaloženého kapitálu, ktorého hodnota celá prechádza do

hodnoty výrobku a preto obieha s výrobkom; patria sem predmety práce a variabilný kapitál

obráť kapitálu

kolobeh kapitálu určený nie ako ojedinelý akt, ale ako periodický sa opakujúci proces

organické složenie kapitálu

hodnotové složenie kapitálu, nakoľko odráža technické složenie kapitálu

peňažná forma hodnoty

najrozvinutejšia forma hodnoty, pri ktorej úloha všeobecného ekvivalentu natrvalo srastá s jedným tovarom, a to peňažným

peňažná výmena

výmena tovarov prostredníctvom peňazí

pôvodná akumulácia

súhrn historických procesov, ktoré umožnily násilím odňať výrobné triedky výrobcom, hlavne roľníkom a nahromadiť veľké peňažné bohatstvá. Pôvodná sa volá preto, lebo predchádzala kapitalistickej akumulácii a vytvorila predpoklady pre vznik kapitalistického spôsobu výroby

práca nutná

práca vykonaná v pracovnom čase nutnom. Reprodukuje hodnotu pracovnej sily námezdného robotníka

pracovná sila

súhrn telesných a duševných schopností, ktoré uvádza človek do činnosti, keď tvorí užitočnú hodnotu

pracovný čas nutný

čas pracovného dňa, v ktorej námezdný robotník obnovuje (reprodukuje) hodnotu svojej pracovnej sily

premenlivý (variabilný) kapitál

časť kapitálu, za ktorú kapitalista kupuje pracovnú silu. Hodnota tejto časti kapitálu sa vo výrobnom procese mení, pretože pracovná sila nielenže reprodukuje svoju vlastnú hodnotu, ale navyše vytvára ešte nadhodnotu

príemerná zisková miera = všeobecná zisková miera

pomer úhrnnej nadhodnoty k celkovému spoločenskému kapitálu

príemerný zisk

zisk, ktorý vzniká rozdelením celkovej nadhodnoty úmerne k veľkosti jednotlivých kapitálov

produktívny kapitál

kapitál, ktorý pôsobí vo sfére výroby a rozpadá sa na kapitál fixný a cirkulujúci

relatívna forma hodnoty

forma hodnoty toho tovaru, ktorý vyjadruje svoju hodnotu v užitočnej hodnote druhého tovaru. Tento tovar sa nachádza v relatívnej forme hodnoty. V rovnici x tovaru $A = y$ tovaru B tovar A nachádza sa v relatívnej forme hodnoty

relatívna nadhodnota

nadhodnota, ktorú získava kapitalista tým, že pri nezmenenej dĺžke pracovného dňa rozširuje nadpracový čas na úkor pracovného času nutného

ročná miera nadhodnoty

pomer nadhodnoty vytvorenej za jeden rok k vynaloženému variabilnému kapitálu

ročná zisková miera = ročná miera zisku

pomer nadhodnoty vytvorenej za jeden rok k celému vynaloženému premenlivému (variabilnému) kapitálu

spoločensky nutný pracovný čas

pracovný čas, ktorý treba vynaložiť na výrobu určitého výrobku pri spoločensky normálnych a priemerných podmienkach práce

stály (konštantný) kapitál

časť kapitálu, ktorú kapitalista vkladá do výrobných prostriedkov. Hodnota tejto časti kapitálu sa pri výrobe nadhodnoty nemení, zostáva stálou v tom zmysle, že na výrobok prechádza vždy toľko hodnoty, koľko zodpovedá opotrebovaniu a spotrebe výrobných prostriedkov

statok

každý predmet schopný uspokojiť niektorú potrebu, bez ohľadu na to, či je výsledkom práce alebo nie

technické složenie kapitálu

pomer medzi výrobnými prostriedkami a pracovnou silou

tovar

užitočný predmet, vyrobený nie pre vlastnú potrebu výrobcu, ale pre výmenu, pre trh

trh

miesto, kde sa stretáva ponuka a dopyt

trhová cena

trhová hodnota tovaru vyjadrená v peniazoch; v jednoduchej tovarovej výrobe kolíše okolo trhovej hodnoty a za kapitalizmu okolo výrobné ceny podľa pomeru medzi ponukou a dopytom

trhová hodnota

hodnota, ktorá sa vytvára na trhu konkurenciou medzi výrobcami toho istého tovaru a zodpovedá spoločensky nutným nákladom; za kapitalizmu vystupuje vo forme výrobné ceny

úpiná (rozvinutá) forma hodnoty

forma hodnoty, pri ktorej jeden tovar môže už vyjadriť svoju hodnotu vo väčšom počte druhých tovarov — ekvivalentov. Rozvinutá forma hodnoty vzniká s rozvojom výmeny v dôsledku prvej veľkej spoločenskej delby práce. Túto hodnotovú formu možno znázorniť takto: x tovaru A = y tovaru B, alebo z tovaru C, alebo n tovaru D atď.

úžitková hodnota

súhrn vlastností určitej veci, ktoré ju robia užitočnou, t. j. schopnou uspokojiť niektorú ľudskú potrebu

všeobecná forma hodnoty

všeobecná forma hodnoty vzniká, keď výrobcovia vyjadrujú hodnotu tovarov v určitom tovare, ktorý sa tak stáva všeobecným ekvivalentom. Úlohu všeobecného ekvivalentu mohli hrať súčasne alebo postupne dva alebo viacej tovarov. Je to prechodná forma od rozvinutej formy hodnoty k peňažnej forme hodnoty

výmena

proces, v ktorom sa vymieňajú tovary rovnakej hodnoty

výmenná hodnota

forma, v ktorej vystupuje hodnota tovaru, lebo hodnota tovaru sa môže vyjadriť len v úžitkovej hodnote druhého tovaru

výrobná cena

súčet výrobných nákladov a priemerného zisku; je to premenená forma hodnoty

zákon hodnoty = hodnotový zákon

zákon, podľa ktorého hodnotu tovaru určuje množstvo spoločensky nutnej práce vynaloženej na jeho výrobu

zisk

prebytok nad výrobné náklady tovarov, ktorý kapitalista dosiahne pri realizácii tovarov; je to vlastne premenená forma nadhodnoty, to jest nadhodnota javiaca sa ako plod celého vloženého kapitálu; zisk je hybnou silou kapitalistickej výroby, vzniká vykorisťovaním námezdnjej pracovnej sily

zisková miera = miera zisku

pomer nadhodnoty k celému vloženému kapitálu (konštantnému i variabilnému)

životnosť fixného kapitálu

doba, po ktorú môže fixný kapitál slúžiť vo svojej pôvodnej úžitkovej forme

NOMENKLATÚRA ZOOLOGICKEJ SYSTEMATIKY

REGNUM: ANIMALIA — ŽIVOČICHY

Subregnum: Protozoa — Živočíchý jednobunkové

I. phylum: Protozoa — Prvoky

A. subphylum: Plasmodozna — Bezbrvky

1. classis: Flagellata — Bičikavce
 1. ordo: Rhizomastigina — Panôžkavce
 2. ordo: Protomonadina — Jednobičovce
 3. ordo: Hypermastigina — Mnohobičovce
 4. ordo: Opalina — Opaliny
2. classis: Rhizopoda — Koreňonožce
 1. ordo: Amoebina — Meňavky čiže améby
 2. ordo: Testacea — Meňavkavce
 3. ordo: Foraminifera — Dierkavce
 4. ordo: Heliozoa — "Incovky
 5. ordo: Radiolaria — Mrežovce
3. classis: Cnidosporidia — Výtrusníky
 1. ordo: Microsporidia — Hmyzomory
 2. ordo: Myosporidia — Rybomory
 3. ordo: Actinosporidia — Cervomory
4. classis: Spozozoa — Výtrusovce
 1. ordo: Gregarina — Gregariny
 2. ordo: Coccidia — Kokcidie
 3. ordo: Haemosporidia — Hemosporidie
 4. ordo: Haplosporidia — Haplosporidie

E. subphylum: Ciliophora — Brvavce

1. classis: Infusoria — Nálevníky
 1. ordo: Holotricha — Rovnakobrvice
 2. ordo: Spirotricha — Rôznobrvice
 3. ordo: Peritricha — Kružnabrvice
 4. ordo: Chonotricha — Kolobrvice
2. classis: Suctoria — Cicavky

Subregnum: Metazoa — Živočíchý mnohobunkové

II. phylum: Porifera — Hubky

1. classis: Calcispongia — Vápenité
2. classis: Silicispongia — Kremenité
 - a) subclassis: — Triaxonía — Trojosové
 - b) subclassis: — Tetraxonía — Štvorosové
3. classis: Cornacispongia — Rohovinové

III. phylum: Coelenterata — Mechárníky

A. subphylum: Cnidaria — Pňlíivce

1. classis: Hydrozoa — Polypovce
2. classis: Scyphozoa — Medúzovce
3. classis: Anthozoa — Koraly
 - a) subclassis: Octocorallia — Osemlicúové
 - b) subclassis: Hexacorallia — Šestlicúové

B. subphylum: Ctenophora — Rebrovky

IV. phylum: Vermes — Červy

A. subphylum: Plathelminthes — Ploskavce

1. classis: Turbellaria — Ploskulice
 1. ordo: Acoela — Bezčrevné
 2. ordo: Rhabdocoela — Rovnočrevné
 3. ordo: Alveocoela — Laločnatočrevné
 4. ordo: Tricladida — Trojitočrevné
 5. ordo: Polyclada — Větvičtočrevné
2. classis: Trematodes — Cicavice
 1. ordo: Monogenea — Mnohoprisavnice
 2. ordo: Digenea — Dvojprisavnice
3. classis: Cestodes — Pásmovice
 1. ordo: Carryophylloidea — Klinčekovce
 2. ordo: Pseudophylloidea — Škáravce
 3. ordo: Cyclophylloidea — Pásmovice pravé

B. subphylum: Nemertini — Nemertiny

C. subphylum: Nemathelminthes — Hlístovce

1. classis: Nematodes — Hlísty
 1. ordo: Enoplata — Hlístky
 2. ordo: Anguillulata — Háďatka
 3. ordo: Ascarata — Škravky
 4. ordo: Strongylata — Machovce
 5. ordo: Filariata — Vlasovce
 6. ordo: Dioctophymata — Oblíčkovce
 7. ordo: Trichinellata — Nitkovce
2. classis: Nematomorpha — Strunovce
3. classis: Acanthocephala — Třáňhlavce

D. subphylum: Trochhelminthes — Vřivce

1. classis: Gastrotricha — Brušnobrvice
2. classis: Rotatoria — Vřivky
3. classis: Kinorhyncha — Hlavobrvice

E. subphylum: Annelida — Obručkáivce

1. classis: Archannelida — Praobručkáivce
2. classis: Polychaeta — Mnohoštetinavce
3. classis: Oligochaeta — Máloštetinavce
4. classis: Hirudinea — Pijavice
5. classis: Gephyrea — Chobotníčky

F. subphylum: Tentaculata — Chytladlovce

1. classis: Phoronidea — Chytladlovky
2. classis: Bryozoa — Machovky
3. classis: Entoprocta — Pamachovky
4. classis: Brachiopoda — Ramenonožce
5. classis: Chaetognatha — Štetinóútky

V. phylum: Mollusca — Mákkyše

1. classis: Placophora — Chítóny
2. classis: Gastropoda — Ušitníky
3. classis: Scaphopoda — Klovatky
4. classis: Lamellibranchiata — Lasturníky
5. classis: Cephalopoda — Hlavonožce
 1. ordo: Tetrabranchiata — Štvorziabrovce
 2. ordo: Dibranchiata — Dvožíabrovce

VI. phylum: Pararthropoda — Mákkožce

1. classis: Onychophora — Pazúrikavce
2. classis: Tardigrada — Pomalky
3. classis: Linguatulida — Jazyčkovce

VII. phylum: Arthropoda — Článkožce

A. subphylum: Trilobitae — Trilobity

1. classis: Trilobita — Trilobity
2. classis: Arthropleurida — Artroleuridy

B. subphylum: Chelicerata — Klepietkavce

1. classis: Merostomata — Hrotnáče
 1. ordo: Xiphosura — Ostrochvosty
 2. ordo: Gigantostroma — Kyjonožce
2. classis: Arachnoidea — Pavúkovce
 1. ordo: Scorpionidea — Štúry
 2. ordo: Palpigrada — Štúrovky
 3. ordo: Pedipalpea — Bičonožky
 4. ordo: Araneae — Pavúky
 5. ordo: Solifugida — Solifúgy
 6. ordo: Pseudoscorpionidea — Štúriky
 7. ordo: Ricinulidea — Ricinulidy

8. ordo: Opiliones — Kosce
 9. ordo: Acarida — Roztoče
 3. classis: Pantopoda — Nohatky
- C. subphyllum: Crustacea — Kôrovce
1. classis: Phyllozoa — Lupeňonôžky
1. ordo: Anostraca — Bezštitovce
 2. ordo: Notostraca — Štitovce
 3. ordo: Conchostraca — Škľabkovce
 4. ordo: Cladocera — Perloočky
2. classis: Ostracoda — Lastúrníčky
3. classis: Copepoda — Veslonôžky
1. ordo: Eucopepoda — Búchavky
 2. ordo: Branchiura — Kaprovce
4. classis: Cirripedia — Fúzonôžky
5. classis: Malacostraca — Rakovce
1. ordo: Leptostraca — Nebálie
 2. ordo: Anaspidacea — Anaspidovce
 3. ordo: Mysidacea — Vidlonôžce
 4. ordo: Cumacea — Kumacey
 5. ordo: Isopoda — Rovnakonožce
 6. ordo: Amphipoda — Rôznonožce
 7. ordo: Stomatopoda — Ústonožce
 8. ordo: Decapoda — Desafnožce
- D. subphyllum: Tracheata — Vzdušnicovce
1. classis: Symphyla — Stonôžky
 2. classis: Pauropoda — Málonôžky
 3. classis: Diplopoda — Mnohonôžky
 4. classis: Chilopoda — Stonôžky
 5. classis: Insecta — Hmyz
- a) subclassis: Apterygota — Hmyz bezkridlý
1. ordo: Protura — Hmyzovky
 2. ordo: Diplura — Vidličnatky
 3. ordo: Collembola — Chvostoskoky
 4. ordo: Thysanura — Šupinavky
- b) subclassis: Pterygota — Hmyz kridlatý
1. ordo: Palaeodictyoptera — Prahmyz
 2. ordo: Ephemeroptera — Efemery
 3. ordo: Plecoptera — Pošvatky
 4. ordo: Odonata — Vážky
 5. ordo: Embdioptera — Snovačky
 6. ordo: Blattodea — Šváby
 7. ordo: Mantodea — Modlivky

8. ordo: Isoptera — Všekazy
 9. ordo: Zoraptera — Zoraptery
 10. ordo: Orthoptera — Rovnokridlovce
 a) subordo: Locustoida — Kobylky
 b) subordo: Acridioidea — Konky
 11. ordo: Dhasmodea — Strašivky
 12. ordo: Dermaptera — Ucholaky
 13. ordo: Diploglossata — Hryzavce
 14. ordo: Psocoptera — Pavši
 15. ordo: Mallophaga — Švoly
 16. ordo: Anoplura — Vši
 17. ordo: Thysanoptera — Strapky
 18. ordo: Heteroptera — Bzdochy
 19. ordo: Homoptera — Rovnakokridlovce
 20. ordo: Hymenoptera — Blanokridlovce
 21. ordo: Coleoptera — Chrobáky
 22. ordo: Strepsiptera — Riasavce
 23. ordo: Megaloptera — Strechatky
 24. ordo: Raphidioptera — Dlhokrký
 25. ordo: Neuroptera — Siefokridlovce
 26. ordo: Mecoptera — Srpce
 27. ordo: Trichoptera — Potočníky
 28. ordo: Lepidoptera — Motýle
 29. ordo: Diptera — Dvojkridlovce
 30. ordo: Aphaniptera — Bľchy

VIII. phylum: Hydrocoelia — Hydrocélie

- A. subphyllum: Echinidermata — Ostnokožce
1. classis: Crinoidea — Kalijovky
 2. classis: Echinoidea — Ježovky
 3. classis: Asteroidea — Hviezdočky
 4. classis: Ophioidea — Hadovky
 5. classis: Holoturia — Holoturle
- B. subphyllum: Hemichordata — Poločordáty
1. classis: Enteropneusta — Zaluďovky
 2. classis: Pterobranchia — Kridložiabrovky

IX. phylum: Chordata — Chordáty

- A. subphyllum: Urochordata — Plášťovce
1. classis: Appendiculata — Vršovky
 2. classis: Ascidiacea — Ascidie
 3. classis: Thaliacea — Salpy
- B. subphyllum: Cephalochordata — Bezřepovce

C. subphyllum: Vertebrata — Stavovce

1. classis: Agnatha — Kruhoústnice
 1. ordo: Petromyzontes — Minohy
 2. ordo: Myxini — Sliznatky
2. classis: Placodermi — Štitokožce
3. classis: Chondrichthyes — Drsnokožce
 1. ordo: Selachii — Zraloky
 2. ordo: Batoidea — Raje
 3. ordo: Holocephali — Chiméry
4. classis: Osteichthyes — Ryby
 - a) subclassis: Actinopterygii — Lúčoplutvé
 - superordo: Chondrostei — Chondrostej
 - superordo: Holostei — Holostej
 - superordo: Teleostei — Kostnaté
 1. ordo: Clupeiformes — Siede
 2. ordo: Cypriniformes — Kapry
 3. ordo: Anguilliformes — Uhory
 4. ordo: Gadiformes — Tresky
 5. ordo: Gasterosteiformes — Pichľavky
 6. ordo: Syngnathiformes — Morské ihly
 7. ordo: Cyprinodonti — Živorodky
 8. ordo: Perciformes — Ostrieže
 9. ordo: Tetraodontiformes — Stvorozubce
 10. ordo: Lophiiformes — Morské čerty
 - b) subclassis: Choanichthyes — Choánové
 1. ordo: Crossopterygii — Stopkoplutvovce
 2. ordo: Dipnoi — Dvojďýňky
 5. classis: Amphibia — Obojživelníky
 1. ordo: Stegocephali — Krytočrepovce
 2. ordo: Urodela — Mloky
 3. ordo: Anura — Zaby
 4. ordo: Gymnophiona — Červone
 6. classis: Reptilia — Plazy
 1. ordo: Chelonii — Korytnačky
 2. ordo: Rhynchocephalia — Hatérie
 3. ordo: Squamata — Hadojaštery
 1. subordo: Sauria — Jaštery
 2. subordo: Rhiptoglossa — Chameleóny
 3. subordo: Ophidia — Hady
 4. ordo: Crocodilia — Krokodily
 7. classis: Aves — Vtáky
 - a) subclassis: Archaeornithes — Právtáky
 - b) subclassis: Neornithes — Pravé vtáky

1. ordo: Struthioniformes — Bežce
2. ordo: Apterygiformes — Kiviovce
3. ordo: Sphenisciformes — Tučniaky
4. ordo: Colymbiformes — Potápacve
5. ordo: Procellariiformes — Trúbkozobce
6. ordo: Pelecaniformes — Vesláre
7. ordo: Ciconiformes — Brodivce
8. ordo: Anseriformes — Zúbkozobce
9. ordo: Falconiformes — Dravce
10. ordo: Galliformes — Hrabavce
11. ordo: Ralliformes — Chriaštele
12. ordo: Gruiformes — Zeriavy
13. ordo: Charadriiformes — Bahňáče
14. ordo: Lariformes — Čajky
15. ordo: Columbiformes — Holuby
16. ordo: Cuculiformes — Kukučky
17. ordo: Psittaciformes — Papagáje
18. ordo: Strigiformes — Sovy
19. ordo: Caprimulgiformes — Lelky
20. ordo: Micropodiformes — Krátkonožce
21. ordo: Coraciiformes — Krakle
22. ordo: Upupiformes — Dudky
23. ordo: Piciformes — Dáky
24. ordo: Passeriformes — Spevavce

8. classis: Mammalia — Cicavce

- a) subclassis: Prototheria — Vajcorodé
 1. ordo: Monotremata — Vtákozobce
- b) subclassis: Eutheria — Živorodé
 - a) superordo: Didelphia — Vačkovce
 1. ordo: Polyprotodonta — Mäsožravce
 2. ordo: Diprodonta — Bylinožravce
 - b) superordo: Monodelphia — Placentovce
 1. ordo: Insectivora — Hmyzožravce
 2. ordo: Dermoptera — Letuchy
 3. ordo: Chiroptera — Netopiere
 4. ordo: Primates — Primáty
 5. ordo: Xenarthra — Slabozubce
 6. ordo: Pholidota — Šupinavce
 7. ordo: Tubulidentata — Hrabáče
 8. ordo: Rodentia — Hlodavce
 9. ordo: Carnivora — Selmy
 10. ordo: Pinnipedia — Plutvonožce
 11. ordo: Cetacea — Velryby

12. ordo: Proboscidea — Chobotnatce
 13. ordo: Hyraciae — Damany
 14. ordo: Sirenia — Slrény
 15. ordo: Mesaxonia — Nepárnokopytníky
 16. ordo: Paraxonia — Párnokopytníky

Z TERMINOLOGIE OBRÁBANIA

Uverejňujeme tu ukážku z chystaného slovníka Terminologia obrábania, a to v takom systematickom radení terminov, aké sme použili v celom uvedenom slovníku (pričom slovník bude ešte doplnený abecedným ukazovateľom).

A. VŠEOBECNÉ POJMY

- 145 **točenie**
 obrábanie, pri ktorom obrábaný predmet zpravidla vykonáva hlavný pohyb kruhový a nástroj vedľajší pohyb priamočiary
- 146 **čelné točenie**
 obrábanie čelných plôch materiálu na točovke
- 147 **pozdĺžne točenie**
 točenie, pri ktorom vedľajší pohyb dostaneme pohybom pozdĺžnych saní
- 148 **vytáčanie**
 vnútorné pozdĺžne točenie predmetu
- 149 **otáčanie**
 vonkajšie pozdĺžne točenie predmetu
- 150 **podtáčanie**
 strojné obrábanie na podtáčacej točovke
- 151 **tlakové hladenie**
 povrchová úprava materiálov valčekománím alebo guľkovaním (pretláčaním)
- 152 **zapichovanie**
 zhotovovanie zápichu točením
- 153 **odpichovanie**
 točenie, pri ktorom oddelíme predmet od základného materiálu
- 154 **kovotlačenie**
 tvárnenie plechu pritláčaním na model upnutý na kovotlačiarскеj točovke
- 155 **rezanie závitov**
 pracovný výkon na vytvorenie závitov
- 156 **vrúbkovanie**
 pracovný proces, ktorým vytvárame na predmete vrúbky

- 157 **rovné vrúbkovanie**
 vytváranie vrúbkov rovným vrúbkovačom
- 158 **šikmé vrúbkovanie**
 vytváranie vrúbkov na valcovej ploche jednosmerným vrúbkovačom
- 159 **křížové vrúbkovanie**
 vytváranie vrúbkov křížovým vrúbkovačom

B. TOKÁRSKE STROJE A ICH SÚČASTKY

- 160 **točovka**
 obrábací stroj na obrábanie rotačných predmetov točením
- 161 **hrotová točovka**
 točovka, na ktorej sa upínajú predmety medzi hroty
- 162 **čelná točovka**
 druh točovky na obrábanie krátkych kusov veľkého priemeru
- 163 **podtáčacia točovka**
 točovka umožňujúca vytvorenie profilu obrábaného materiálu v tvare prerušovaných spirál s počiatkom na kruhovom obvode
- 164 **svislá točovka (karusel)**
 druh točovky s veľkou vodorovnou upínacou doskou
- 165 **bubnová točovka**
 točovka na obrábanie koncov rúr alebo na vtánie dier do silných valcovitých výkovekov
- 166 **revolverová točovka**
 točovka, ktorá miesto koníka má revolverovú hlavu
- 167 **mnohožozvová točovka**
 točovka používaná pri sériovej výrobe; má zpravidla dvoje nožových saní, na ktoré možno upnúť viac nožov, ktorými naraz točíme
- 168 **upichovacia točovka**
 točovka používaná na rozrezávanie tyčového materiálu na kusy
- 169 **kovotlačiarскеj točovka**
 stroj — zvláštny druh točovky — na ktorom sa robí kovotlačenie
- 170 **suport**
 strojné zariadenie pre posuv nástroja (noža) do záberu
- 171 **nožový suport**
 zariadenie umožňujúce upnúť nôž a uviesť ho do náležitej polohy vzhľadom na obrábaný predmet
- 172 **pozdĺžne sane**
 vodiace časti suportu, pohybujúce sa po vodiacich plochách (kostry)
- 173 **priečne sane**
 časť suportu, pohybujúca sa po vodiacich plochách pozdĺžnych saní
- 174 **zámková doska**
 časť suportu, ktorá nesie na vnútornej strane podávací mechanizmus a na vonkajšej strane zariadenie na jeho ovládanie

- 175 **ručné sane**
časť suportu, pohybujúca sa po vodiacich plochách priečných sani
- 176 **nožová úplinka**
upínacie zariadenie nástrojov na ručných saniach
- 177 **ozubená tyč (na točovke)**
tyč s ozubením, ktorá slúži na posuv suportu
- 178 **Nortonova skriňa**
druh podávacej skrine pomenovanej podľa vynálezcu
- 179 **bežec (Nortonovej skrine)**
súčiastka Nortonovej skrine, po prestavení ktorej zmeníme obrátky
- 180 **rukoväť bežca**
rukoväť s kolíkovou poistkou na zabezpečenie polohy bežca
- 181 **podávacia skriňa**
mechanizmus, ktorým sa mení veľkosť posuvu
- 182 **vodiaca tyč**
časť podávacieho zariadenia, ktorá prenáša pohyb z podávacej skrine na suport
- 183 **vretenník**
časť obrábacieho stroja, v ktorej je uložené vreteno
- 184 **vodiace plochy**
plochy na kostre točovky alebo hoblovačky, po ktorých sa pohybujú suport, koník, upínací stôl a iné
- 185 **koník**
zariadenie s výsuvným hrotom na podporu obrábaného materiálu, ležiace na vodiacich plochách
- 186 **teleso koníka**
vrechná časť koníka
- 187 **základná doska (koníka)**
časť koníka, po ktorej sa koník posunuje
- 188 **pinola**
výsuvný valec v telese koníka
- 189 **prírubové ložisko**
ložisko podávacej skrutky pinoly, zaskrutkované v telese koníka
- 190 **sťahovacie puzdro**
puzdro v telese koníka, cez ktoré prechádza pinola
- 191 **spojková tyč**
tyč, ktorá prenáša pohyb pootočenia spúšťacej páky
- 192 **dorazová tyč**
nastaviteľná tyč, ktorá obmedzuje strojný posuv
- 193 **páka pozdĺžneho posuvu**
páka na zámkovej doske, pootočením ktorej sa zapne pozdĺžny posuv suportu

- 194 **páka priečného posuvu**
páka na zámkovej doske, pootočením ktorej sa zapne priečny posuv suportu
- 195 **spúšťacia páka**
páka na ovládanie spojky vretena
- 196 **strmeň**
liatinová doska v strede s otvorom pre skrutku a po stranách s vodiacími drážkami
- 197 **sbieracia misa**
nádž na zachytenie triesok a chladiacej tekutiny

C. TOKÁRSKE NÁSTROJE A ICH SÚČIASTKY

- 198 **tokársky nôž**
obrábaci nástroj, používaný pri točení
- 199 **radiálny nôž**
nôž, pri ktorom rezný tlak pôsobí kolmo na os držiaka
- 200 **tvárový nôž**
nôž, ktorého ostrie má profil žiadaného tvaru
- 201 **hrebeňový nôž**
tvárový nôž na rezanie závitů jedným záberom
- 202 **tangenciálny nôž**
nôž, pri ktorom rezný tlak pôsobí v smere držiaka
- 203 **kotúčový nôž**
nôž používaný pri točení tvarových plôch tvaru kotúča, upevneného na držiak
- 204 **závitový nôž**
nástroj používaný na rezanie závitů na točovke
- 205 **jednozubový závitový nôž**
kotúčový nôž s jedným zubom, ktorý pri točení vytvára drážku závitů
- 206 **stvárniovač (formovač) triesky**
časť noža, slúžiaca na vytvorenie vhodného tvaru triesky
- 207 **rezná časť noža**
časť noža, ktorej elementy bezprostredne vplyvajú na proces obrábania
- 208 **čelo noža**
plocha noža, po ktorej sa pri obrábaní kľže trieska
- 209 **chrbatý nož**
plocha noža obrátená priamo smerom k obrábanému materiálu
- 210 **vedľajší chrbatý nož**
chrbová plocha odvrátená od reznej plochy
- 211 **držiak noža**
časť noža, ktorá pri obrábaní slúži na jeho upnutie

- 212 **doštička**
teleso z rezného materiálu, pripevnené na reznú časť nástroja alebo na plochy vystavené veľkým opotrebeniam
- 213 **vrúbkovač**
nástroj na vrúbkovanie, pozostávajúci z držiaka a vrúbkovacieho kolieska
- 214 **Jednosmerný vrúbkovač**
vrúbkovač s jedným vrúbkovacím kolieskom
- 215 **krížový vrúbkovač**
pracovný nástroj, skladajúci sa z držiaka a z dvoch šikmých vrúbkovacích koliesok s pravou a ľavou skrutkovicou
- 216 **vrúbkovacie koliesko**
koliesko, ktoré má na valcovej ploche vrúbky
- 217 **rovné vrúbkovacie koliesko**
koliesko, ktorého vrúbky sú rovnoobežné s osou valcovej plochy
- 218 **vrúbkovacie koliesko so šikmými vrúbkami**
koliesko, ktorého vrúbky sú v pravej alebo ľavej skrutkoviči
- 219 **zápich**
žliabok na valcovej ploche tŕňa

D. TOKÁRSKE POMÔCKY

- 220 **kovotlačárske náradie**
náradie používané pri kovotlačení
- 221 **tokársky tŕň**
pomôcka používaná pri točení a brúsení na upnutie predmetu s presne vyrobenými otvormi
- 222 **rozpínací tŕň**
upínacia pomôcka s rozpínacím puzdrom, používaná hlavne pri točení na upínanie predmetov s obrobeným otvorom
- 223 **rozpínacie puzdro**
narezané valcové puzdro, ktoré sa navlečie na rozpínací tŕň a jeho pružnosť dovoľuje upínať predmety s otvormi podľa niekoľkých stupňov lícovania
- 224 **podpierka = luneta**
pomôcka na podopretie dlhých rotačných predmetov pri točení a brúsení
- 225 **unášacia doska**
zariadenie na prenášanie krútiaceho momentu stroja pomocou upínacieho srdca na obrábaný predmet, ktorý je upnutý medzi hrotmi
- 226 **upínacie srdce**
pomôcka používaná na unášanie predmetov kruhového prierezu, pri točení a brúsení

- 227 **kľeštiny**
pomôcka na rýchle upínanie tyčového materiálu vo vretene stroja
- 228 **skľučovadlo**
zariadenie na presné a centrické upnutie predmetu

Z RUSKEJ TERMINOLOGIE OBRÁBANIA

✓baraban	bubon
✓brak	výmetok
✓brakovka	výmetok
✓celosť (izdelija)	celistvosť (výrobku)
centrobežnaja otlivka	odstredivé liatie
centrobežnoje litjo	odstredivé liatie
centrobežnyj	centrifugálny, odstredivý
čertož	výkres
černoje litjo	surové odliatky
čornyj	tierny
✓detaľ	súčlasťka
domennaja peč	vyšoká pec
domna	vyšoká pec
elevator	elevátor, výťah
✓flus	prísada, tavivo
forma	forma
formovka	formovanie
formovočnyj	formovací
izgotovľat	zhotovovať, vyrábať
izgotovlenie	zhotovenie, výroba
✓jaščik	debna
✓karkas	kostra
kaolin	kaolín
kovkost	kujnoscť
kovš	liaca paňva
✓kryška	veko
likvacija	segregácia, vyciedzanie
litejnaja	sľievareň, lejárň
litejnoje proizvodstvo	sľievačstvo, lejárstvo
litejnyj	sľievačský, lejársky
litejnyj cech	sľievareň, lejárň
litejnyj zavod	sľievareň, lejárň
litjo	liatie, sľevanie; odliatky
litjo pod davljenijem	liatie pod tlakom
✓litnik	vtok, vtokový náliatok
litjo	liaty

lom	kovový odpad
magnezija	magnézia
model	model
nasos	čerpadlo
neodnorodnosť	rôznorodosť
neprerývnyj	nepretržitý
obrezka	obrezávanie, odrezávanie
obrúbka	obsekávanie
odnorodnosť	rovnorodosť
ogneupor	žiaruvzdorný materiál
ogneupornyj material	žiaruvzdorný materiál
opoka	formovací rám
oporažnivat	vyprázdňovať
oružije	nástroj, náradie
otchody	odpadky
otlivka	odlievanie, sľevanie; odliatok
otpuskat	popúšťať (po kalení)
otrezka	obrezávanie, odrezávanie
otrubka	obsekávanie
otverdevat	tvrdnúť, tuhnúť
peč	pec
peskostrujnyj apparat	vrháč piesku
pitatel	napájací kanál
plamennaja peč	pálaca pec
plavit	taviť
plavka	tavenie
podvod	prívod
podvodif	prívádzat
podvodka	prívod
polost	dutina
pomeščenije dfa obsluživanija	miestnosť pre obsluhu
poperečnoje sečenije	priečny rez, prierez
postojannaja forma	trvalá forma
postojannyj	trvalý, stály
postavotnyj krug	otáčavý kotúč, otáčavý stôl, točnica
povreždenije	poškodenie
peregrev	prehriatie, ohriatie
preimuščestvo	prednosť, výhoda
pribyť	prirastok; náliatok
prifomnik	príjmač
prifiv	náliatok
prodolnoje sečenije	pozdĺžny rez
proizvoditeľnosť	výrobnosť, výkonnosť

profaznoj (šablón)

raspoložannyj	profahovacia, posuvná, posúvacia
rasplavljennyj	šablóna
sborka	umiestnený
sečenije	roztažený
✓ skrap	skladanie, zostavovanie (montáž)
soplo	rez, prierez
sostavnaja časť	kovový odpad
steržeň	hubica, dýza
sterževoj jaščik	složka
struja	jadro
šablon	jadrovník
šarik	prúd
šičta	šablóna
šiška	guľka
✓ šlakouloviteľ	tavenie, tavba
špindel	jadro
termičeskaja obrabotka	zachytávač trosky
točka plavlenija	vreteno
turbinnoje koleso	tepelné obrábanie, spracovanie
ugar	bod topenia
ulučšit	obežné koleso turbíny
usadka	strata spálením, spálenie
ustrojstvo	zlepšiť, zušľachtit
✓ vagranka	smraštenie, smraštivosť
vibrator	zariadenie
vraščašsia	taviaca pec
vremennaja forma	vibračné zariadenie, vibrátor
vremennyj	krútiť sa
vspomogatelnyj	forma na jedno liatie
vybivat	vremenný
vybivka	vspomogateľnyj
vypleski	vybívať
vypor	vybivka
zabrakovat	vyplásk
zadannyj	vytvárať, vytĺkať
zakrytyj	vyražanie, vytĺkanie
zalivka	spľasky
zalivka form	výfuk, výfukový náliatok
zastyvat	zamietnuť, vyradiť
zatverdevat	stanovený, určený
židkotekutost	zatvorený
židkij	zalievanie
	liatie foriém
	tuhnúť
	tvrdnúť, tuhnúť
	tekutosť
	tekutý

DISKUSIE

TOČOVKA ALEBO SÚSTRUH

Pre obrábací stroj, ktorým sa opracávajú kovové, drevené a iné predmety tak, že sa tieto predmety otáčajú, máme v súčasnej slovenčine dva názvy: *točovka* a *sústruh*. Pri ich používaní sa dnes prejavuje kolísanie a neistota i vo vydaniach toho istého nakladateľstva, ba aj v prácach toho istého autora. Väčšina dokladov na obidve slová v slovníkovej kartotéke Ústavu slovenského jazyka SAV je z obdobia po druhej svetovej vojne, niekoľko z obdobia vojny. Zo starších období sú k dispozícii iba výpisky zo slovníkov.

Za takejto situácie vzniká dojem, akoby slovo *točovka* vzniklo až r. 1940. Z toho roku totiž pochádza poučka v Pravidlách slovenského pravopisu, že slovo *sústruh* je nesprávne a že sa má používať *točovka* alebo *tokársky stroj*. Pravdepodobne preto sa dnes začína slovo *točovka* z odborného slovníka vyhádzať.

Treba sa preto pozrieť jednak na históriu týchto slov a tak zistiť, ktoré z nich je v spisovnej slovenčine opodstatnené historicky, jednak uvážiť, ktoré z nich bude vhodnejšie ustáliť pre tvoriacu sa slovenskú terminológiu obrábania.

Pri *točovke* vedú stopy v literatúre predbežne až do r. 1919, keď sa v *Železničnom slovníku maďarsko-nemecko-slovenskom* od Ivana Viesta objavujú termíny *ručná točovka* (str. 171), *železná točovka* (str. 186), *točovka na kovy* (str. 206) a *dvojitá točovka* (str. 366). Potom nachádzame slovo *točovka* v *Právnickom terminologickom slovníku* od Vladimíra Fajнора a Adolfa Zátreckého (r. 1921), kde je v druhej časti (slovensko-maďarskej) slovo *sústruh* i *točovka*, a to bez akéhokoľvek rozlišovania. I v prvej časti (maďarsko-slovenskej), ktorá vyšla r. 1923 v druhom, opravenom vydaní, je pri hesle *esetergapad* preklad *sústruh, točovka, tokárňa* a pri hesle *esetergályos* preklad *tokár, sústružník*. Ďalej je *točovka* v *Nemecko-česko-slovenskom strojníc-kom slovníku, Elektrotechnika*, z r. 1930, a to pod heslom *Drehbank*, ktoré sa prekladá česky ako *soustruh* a slovensky ako *točovka*, a pod heslom *Drehbankfutter*, ktoré sa prekladá do češtiny ako *soustruhové skřídlo* a do slovenčiny ako *točovkové upínadlo*. V tom istom strojníc-kom slovníku, v časti týkajúcej sa všeobecného strojnictva (z r. 1935), prekladá sa už *Drehbank* ako *sústruh*, ale hneď vedľa sa sloveso *drechen* prekladá nie *sústružiť*, lež *točiť na sústruhu*.

V Slovenskej reči VI, 1937/38, str. 349 je stručná poznámka, že Technický odbor Matice slovenskej používa len *točovku*, nie *sústruh*. Z tejto poznámky pravdepodobne vychádzali zostavovatelia slovníkovej časti Pravidiel slovenského pravopisu z r. 1940.

Pri rozbere slovníkového materiálu sa ukazuje, že v slovenskej literatúre, ako aj v prístupných slovníkoch slová *sústružňa, sústružník, sústruhovať* (u Bernoláka aj *sústruh*) smer dôsledne sa pokladajú za bohemizmy a že sa miesto nich používajú slová *tokár, točiť, tokárň* a pod. Z toho možno usudzovať, že autori uvedených slovníkov (ba aj autori článkov v časopisoch, napr. Zátrecký) nepokladali tieto slová za súčasť slovenskej slovnej zásoby; ak sa teda tieto slová vyskytujú v slovenskom kontexte, treba ich pokladať za prevzaté z češtiny.

Preberanie slov medzi kultúrnymi, najmä historicky i typologicky blízkymi jazykmi (akými sú čeština a slovenčina) je bežný jav, ak niet v domácom jazyku názov pre nové veci a pojmy. Touto potrebou, resp. nedostatkom výstižného názvu pre daný spôsob obrábania sa dost často argumentuje aj pri otázke pomeru slov *sústružník — tokár, resp. sústruh — točovka*.

Prevzatie slova *sústružník* sa totiž niekedy odôvodňuje tak, že *sústružník* je čosi viac než náš *tokár*, lebo vraj je to pracovník, ktorý obrába kovy, kým *tokár* vraj obrába iba drevo. Zdá sa nám, že tento argument nie je veľmi opodstatnený. Keby totiž bol skutočne rozdiel medzi *tokárom* a *sústružníkom* v uvedenom smysle, mal by sa prejavovať aj v češtine, a to tak, že by pre obrábača železa bol iný názov než pre obrábača dreva. Podľa našich vedomostí však v češtine takejto diferenciácie niet a slová *soustruh, soustružník* sa používajú bez rozdielu, či ide o obrábanie dreva alebo kovov.

Niet sporu o tom, že slovo *sústruh* je v češtine veľmi staré. Kotov *Česko-nemecký slovník* napr. uvádza citát z Jána Husa, v ktorom sa už spomína *sústruh*. Práve preto však predpokladat, že *sústruh* bol pôvodne názvom pre nástroj na obrábanie dreva. Ťažko totiž predpokladat, že v dobe Husovej poznali v Čechách niečo podobného dnešnej *točovke*. S vývinom výrobnéj techniky sa však prvotné názvy nástrojov na obrábanie dreva premenšy aj do oblasti obrábania kovov: slová ostaly, ale zmenila sa ich obsahová náplň, čo nie je v dejinách významu slov nijaká zvláštnosť (porov. napr. *pero*, ktoré sa ešte stále volá perom, i keď je už veľmi ďaleko od pôvodného viáfieho pera).

V češtine sa pri prvotnom, starobyľom názve vychádzalo z predstavy strúhania, kým v slovenčine, ako vidieť z uvedených dokladov, bola tu predstava točenia. Inými slovami: ak sa môže v češtine sloveso *soustruhovati* používať pre obrábanie dreva i kovov, tak isto sa v slovenčine môže staré sloveso *točiť, resp. od neho odvodené názvy používať* pre obrábanie dreva i kovov.

Pokiaľ ide o historický vývin pomenovania *sústruh*, treba povedať, že týmto názvom sa označoval pôvodne nôž na strúhanie. Ešte Jung-

mann vo svojom slovníku na prvom mieste uvádza význam „nástroj, ktorým sa strúha, strúhajúci nôž, sústružné diáto alebo železko“ a až na druhom mieste uvádza význam „celý sústružnícky stroj“. Takto sa dá vysvetliť aj skutočnosť, že Bernolák navrhoval pre sústruž slovenský názov *struhačlo* (pretože ho chápal ako nástroj).

Pri preberaní slov do blízkeho jazyka je veľmi dôležité slovo- tvorné složenie preberaného slova, a to najmä v tom smysle, či mož- no preberané slovo (ak ide o slovo odvodené) aj v preberajúcom ja- zyku rozložiť na známe slovo- tvorné prvky, alebo či je takéto rozlo- ženie nemožné. V tomto druhom prípade treba preberané slovo, ro- zumie sa, chápať ako neodvedené.

S tohto hľadiska je situácia pri slove *sústruž* takáto:

Slovo *sústruž* si môže každý prislúšnik slovenského jazyka rozlo- žiť na predponu *sú-*, ktorú si vie vyabstrahovať zo slov ako *súboj*, *súbeh*, *sútok*, a na základ *struž*, v ktorom bez ťažkosti zistí významo- vý prvok „strúhať“, pričom, pravda, slovo *struž* ako samostatné slovo nejestvuje. Celok složený takto z predpony *sú-* a základu *-struž* by mal mať význam nástroja. Vieme však, že mená nástrojov sa takým- to spôsobom v dnešnej slovenčine a ani čestine netvoria. Tvoria sa tak (okrem hromadných a abstraktných podstatných mien typu *súko- lesie*, *súšťaťtie*) len mená dejov, ako napr. *súboj*, *súlet*, *súbeh*, *sútok*. Predpona *sú-* má v takýchto slovách významy „spolu, popri, zároveň“ v tom istom čase, rovnakým spôsobom, dovedna“. Ani jeden z tých- to významov si nemožno predstaviť v slove *sústruž*. Slovo *sústruž* sa teda vlastne nedá významovo rozložiť na predponu a základ, a preto by ho bolo treba chápať ako základné, neodvedené slovo.

Od základu *toč-* sú utvorené pomenovania tohto stroja aj v iných jazykoch, slovanských i neslovanských. Tak v ruštine máme pre toč- ovku názov *tokarnyj stanok*, v poľštine *tokarka*, v chorváčtine *tokarska tesga*, v slovinčine *vertavski* (od slovesa *vrteť*) *stoi* popri *stru- garska stolica*. Iba v čestine je *soustruž* a v bulharčine *strug*. Aj v nie- ktorých západoeurópskych jazykoch je tu základ *točil*. Napr. v nem- čine *Drehbank* (drehen = točiť, Bank = lavica), vo francúzštine *la tour* (tourner = točiť), v taliančine *il tornio* (tornare = točiť). V an- gličtine je sice *the lathe*, ale už prislúšné sloveso je *turn* (= točiť).

Zásada medzinárodnej pojmovej identity odborných terminov, to jest používania shodných významových prvkov pri pomenovaní tých istých vecí vždy bola a bude dôležitým predpokladom pre pokrok tech- niky. Okrem tejto zásady treba vziať do úvahy aj stále vzrastajúci vplyv sovietskej techniky a vedno s tým aj sovietskej technickej lite- ratúry, ktorá sa už u nás študuje nielen z prekladov, ale aj priamo z originálu.

Toto sú podľa našej myšlienky veľmi závažné okolnosti, ktoré treba pri rozhodovaní o používaní názvu *točovka* alebo *sústruž* veľmi dôklad- ne uvažiť.

Nemožno, pravda, zaprieť, že pri používaní slovesa *točil* by v tech- nickej praxi a najmä v technickej literatúre mohli vzniknúť určité ťažkosti a nedorozumenia, pretože niekedy by mohla nastat nemilá „konfúzia“ so slovesom *točil* (resp. *otočil*) vo význame „obracat, obrátiť okolo osi“.

Odtiaľ týchto ťažkostí veľmi pekne vidieť na nesmelom hľadaní vyjadrovacích možnosti v dnešnej slovenskej technickej literatúre. Dnes sa totiž najčastejšie používa opis *opracovať na točovke*, *opraco- vaný na točovke*, často aj tvar *točil*, no niekedy sa vyskytuje aj tvar *točovateľ*, utvorený pravdepodobne analogiou podľa *kúpiť* — *kupovať*; *točil* — *točovateľ*. Táto analogia je tu však zrejme nesprávna, pretože kým v dvojici *kúpiť* — *kupovať* ide o protiklad slovesa dokonavého a nedokonavého, pri dvojici *točil* — *točovateľ* takýto protiklad vôbec ne- jestvuje.

Príponou *-ova-* sa však v dnešnej spisovnej slovenčine pomerne často tvoria slovesá od podstatných mien (napr. *film* — *filmovať*, *stól* — *stolovať*, *učiteľ* — *učiteľovať*). Od podstatných mien, ktoré ozna- čujú stroj (napr. *mldáčka*, *vrtáčka*), je sice takéto tvorenie zried- kavé, ale jednako len je možné, ako ukazuje sloveso *plečkovať*, t. j. obrábať pôdu *plečkou* (strojom na pletie buriny). Takým istým spô- sobom možno od podst. mena *točovka* utvoriť sloveso *točovkovať*, od- vodené v tomto prípade od podstatného mena práve tak, ako je odvodené čes. sloveso *soustružovat* od podst. mena *soustruž*. Od podoby *točov- kým* by sa úplne mechanicky daly tvoriť ďalšie potrebné odvodeniny. ako *podtočovkovať* (čes. *podsoustružit*), *vytočovkovať* (čes. *vysoustru- žiti*) a pod.

Vzhľadom na to, že pre vyjadrenie „otáčania“ máme v slovenčine sloveso *krátiť*, mohlo by sa tu ponechať aj sloveso *točil* s prislúšnými predponovými a vidovými tvarmi (*podtočil*, *vytočil* a pod).

Pre pracovníka, ktorý pracuje na točovke, bolo by možno bez ťa- žkostí ponechať naše staré slovo *tokár* (shodné s ruským *tokar*, poľ- ským *tokarz*). Nebolo by pritom ani potrebné rozlišovať *drevotokára* a *kovotokára*, pretože vo veľkej väčšine prípadov ide v dnešnej technic-kej literatúre o kovotokárov. V prípade potreby by bolo možné pou- žiť opis: *tokár kovov*, *tokár dreva*.

Tak isto by nebolo treba rozlišovať *kovotokárstvo* a *drevotokár- stvo* pre názov výrobného odvetvia, resp. nauky o točovkách a točov- kovaní (za čes. *soustružníctví*). Za čes. *soustružina* (odpadok pri toč- ovkovaní) je v slovenčine už zaužívaný názov „trieska“. Miesto, kde sa pracuje na točovke, bolo by možno pomenovať slovom *tokársé*

(porov. poľské *tokarnia*), teda slovom, ktoré je v staršej slovenčine bežné ako názov stolice, na ktorú sa točí, *točovka*.

Záverom možno naše vývody shrnúť takto: *točovka* nie je také nové slovo, za aké sa z neinformovanosti pokladá. Má oporu v slovese *točiť* a v podst. mene *tokár*, ktoré sa temer vo všetkých slovenských slovníkoch uvádzajú ako slovenské ekvivalenty za čes. *soustružití, soustružník*. Ďalej má oporu vo väčšine inozajčných názvov, z ktorých je pre nás dôležitá najmä ruština (a tam je *то́чить, токар, токарный станок*). Dôvdom proti termínu *točovka* by bola potreba vytvoriť niektoré novotvary (*točovkovať, podtočovkovať*), ďalej značná rozdielnosť názvu *sístruh* v niektorých výrobných strediskách na Slovensku, ako aj jednotnosť organizácie československej výroby.

Ján Horecký

Z P R Á V Y

Vladimír S m e y k a l: *Ako čítať a písať chemické vzorce a rovnice*, Oborné príručky Práce č. 33, Bratislava 1952, str. 55, Kčs 18.—.

Naši chemici, sdrúžení okolo časopisu Chemické zvesti, už od r. 1948 venujú neobyčajnú pozornosť ustáleniu slovenskej chemickej terminológie. Utvorila sa osobitná Komisia pre ustálenie slovenskej chemickej terminológie, ktorá sa r. 1950 začlenila medzi terminologické komisie Ústavu slovenského jazyka SAVU. Táto komisia uverejnila všetky svoje usnesenia v časopise Chemické zvesti.

Je preto čudné, keď r. 1952 vychádza ináč praktická a jasne napísaná brošúra o písaní a čítaní chemických vzorcov a rovníc a v nej sa vôbec neberie ohľad na to, že sú už vypracované zásady pre chemické názvoslovie a že tu je už dokonca aj akási tradícia.

Zásadne sa napr. neberie v tejto brošúre na vedomie, že sa ustáľuje tvar *atóm* s dlhým *ó*. Ale to by nebola ešte tá najhoršia chyba, keďže v platných Pravidlách slovenského pravopisu je *atom* s krátkym *o*. Horšie je, že sa napr. v tabuľke prvkov na str. 5 akceptuje proti Pravidlám podoba *zinok*, ale nerešpektuje sa podoba *biemút*. Takéto kolísanie a nejednotnosť sa prejavujú aj v písaní iných prvkov: tak je tu *argón, kryptón*, ale „zirkón“ miesto *zir-kón*, ďalej *mangán, urán*, ale „titan“, *selén*, ale „molybden“, *bór, chlór*, ale „fluor“. Pri mnohých názvoch prvkov, pre ktoré v slovenčine niet domácich slov, neuvádza sa poslovenčená podoba (ide napr. o prvky *céziom, európium, hélium, samárrium, stroncium*), hoci inokedy sa uvádza domáca podoba, napr. v názvoch *kadmium, skandium*.

V duchu zásady písať cudzie slová domácim pravopisom ustálila Komisia pre chemickú terminológiu tvary *ión, ióny, iónový, ferokya-*

nid, ferikyanid, tiosol, ale v tejto knižke sa ešte stále zachováva nedemokratický, učenecký pravopis v slovách „*iontový*“, „*ionty*“, „*ferokyanid*“, „*ferikyanid*“, „*tiosol*“ a pod.

Úpiný chaos tu vládne v píseň dlžok prídavných i podstatných mien, odvodených od názvov prvkov. Tak sa napr. na str. 38 vedľa seba píše *bóritý, chlórity* i „*antimonitý*“, *joditý* i „*manganistý*“, hoci sa tu vyslovila jasná zásada, opierajúca sa o skutočný stav, že dlžka sa ponecháva pred príponami *-ový, -ný, -natý*, kým všade inde sa skrakuje. Sú preto zákonité iba tvary *boritý, joditý, jodičnan* a pod.

Napokon možno poukázať aj na niektoré termíny, ktoré sa tu nesprávne používajú, napr. „pevné skupenstvo“ miesto *tuhé skupenstvo* (str. 47 — pretože sloveso je tu *tuhnúť*, nie „pevnieť“), „návrtná reakcia“ miesto *vrátna reakcia* (str. 40), „krevelová ruda“ miesto *krvelová ruda* (str. 54), „tekavosť“ miesto *prchavosť* (str. 45). Nepokladáme za účelné ani zavádzanie takých násilne slovenčiacich názvov, ako je „zobjektívovanie“ miesto (vlastne popri) *neutralizácia* (str. 35, 42), „spolúčiniteľ“ popri *koefficient* (str. 50).

Nájde sa tu aj niekoľko tvaroslovných nesprávností, vyplývajúcich z príliš priamočiareho uplatňovania poučiek Pravidiel slovenského pravopisu. Máme na mysl napr. nezvyčajný tvar „*radikále*“ v nominative množného čísla, „*koefficienta*“ miesto *koefficientu* (str. 50), alebo aj tendenciu klásť čiarku pred každé *čísle*, ktoré má význam „rovná sa“ (napr. *základy, čiže hydroxydy*), a pred každé *ako*, aj keď má význam porovnávací (napr. *odpočítat vodu od vzorca, ako pri kyselinách*).

Všetky tieto prípady sme vybrali iba celkom náhodne, bez sústavného štúdia, ale už aj z nich azda vidieť, že príručku nemal pri jej príprave v ruke chemik, ktorý drží krok s vývinom a vzrastom slovenskej chemickej terminológie. A to je pri prácach popularizačného charakteru značná chyba.

Ján Horecký

Miroslav P r o k o p: *Třídění a názvosloví skla*, II. vydanie. Technicko-vědecké vydavatelství v Praze r. 1952.

Třídění a názvosloví skla je praktická terminologická příručka. Obsahuje sůhrn názvov vyskytujúcich sa v sklárstve a najmä roztriedenie skla.

Pri triedení vychádza autor zo všetkých podstatných a trvalých vlastností skla, ako je tvar skla získaný pri výrobe, jeho chemické zloženie, zafarbenie, spracovanie, opracovanie ap. Hoci tento postup nie je presne vedecký, jednako ho pokladáme za správny, pretože vyhovuje praktickým požiadavkám (na čo autor sám v úvode upozorňuje).

Podľa tvaru delí autor sklo na tri základné typy, a to na sklo ploché, duté a lisované (prípadne liate alebo iným spôsobom vyrobené). Každý z týchto troch typov sa delí ďalej podľa už spomínaných vlastností skla. Podľa chemického zloženia je napr. sklo olivnaté, fosforečné, borité, podľa zafarbenia napr. sklo číre bezfarebné, kalné biele, kalné farebné; podľa spracovania uvádza sa sklo surové, vzorkované, hladké a podľa opracovania sklo zrkadlové, brúsené a pod. Pri každom druhu skla uvádza autor jeho zloženie, vlastnosti, ďalej krátky náčrt výroby, prípadne jeho použitie.

Termíny sú výstižné, správne volené, takže aj neodborník môže bez ďalšieho premýšľania zistiť, o aký druh skla ide (napr. sklo kyselinotvorné, obkladové, kalíškovina a pod.).

Osobitne treba vyzdvihnúť, že autor uvádza názvy skla aj v niekoľkých európskych jazykoch (ruština, nemčina, francúzština, angličtina, taliančina a španielčina).

Usporiadanie terminov je prehľadné. Každý druh skla je presne očíslovaný. K textu je pripojený abecedný ukazovateľ, pomocou ktorého sa možno v knihe ľahko orientovať.

Prokopovu knihu hodnotíme ako prínos v českej technickej literatúre, pretože obohacuje česťinu o nové termíny a najmä značne prispieva k ustáleniu českého sklárskeho názvoslovia.

Y. Dujčiková

M. F. Tomme — J. A. Novikov: *Všeobecná zooteknika*. Preložil Ivan Dobek, vydalo Roľnícke vydavateľstvo Oráč v Bratislave 1951, str. 414, broš. Ks 78.—, viaz. Ks 98.—

Do snáh o zdokonalenie našej živočíšnej výroby znamená táto kniha nesporné veľký prínos, i keď treba mať voči nej určité výhrady, ako sa na to upozorňuje v predhovore. Potešiteľné však je, že i preklad i jazykovú úpravu tejto knihy treba hodnotiť voelku ako veľmi dobré.

Chcerne tu len stručne upozornit na niektoré štýlistické nesprávnosti, ktoré do prekladu vzklizy, a na niektoré problémy terminologickej.

S hľadiska štýlistiky nemožno uzať za správne stavanie vety tak, aby sa činiteľ deja vyjadroval inštrumentálom a dej zvratným slovesom. Máme tu na mysli napr. takéto vety: *fašnými voľmi sa skrmujú stama* (158), *škopmi sa skrmujú dávky...* (55). Vo všetkých takýchto prípadoch je slovenská stavba vety (na rozdiel od vety ruskej) taká, že sa činiteľ deja stáva podmietom, t. j. kladie sa do nominatívu (*fašné voľy šerú stamu*) alebo do datívu (*fašným voľom dávame žrut stamu*).

Nesprávne sa používa zvratné sloveso vtedy, keď ide o konštatovanie určitého stavu, nie o vyjadrenie deja: Ide tu napr. o spojenie *ecolická doba sa charakterizuje* (282) miesto *ecolická doba je charak-*

terizovaná, alebo časté delenia sa spravádzajú činnosťou mliečnej kazy (336) miesto *časté delenia sú spravádzané*.

Okrem niekoľkých a v skutočnosti zriedkavých nejasných štýlizácií a nesprávnych väzieb (napr. *prechádzať musí sa diať postupne* — 134 — miesto *prechádzanie, resp. prechod musí sa diať postupne, rozloženie uskutočňuje sa spôsobom osobitného fermentu* — 230, — *kŕmenie má rozhodujúci vjeňan na čas pohľadného dospievania* — 312, — miesto *rozhodujúci vjeňu*) chceme upozorniť na nesprávne využívanú zásadu, že v slovenčine sa dáva shodný prívlastok zpravidla pred podstatné meno. Túto zásadu totiž nemožno uplatňovať mechanicky a kľásť prívlastok pred podstatné meno aj vtedy, keď sa tým vlastne prívlastok rozbiha. Povedzme v spojení *prostriedky vynaložené na tento cieľ* tvoria štyri posledné slová jediný prívlastok, ktorým sa bližšie určuje podstatné meno *prostriedky*. Preto je úplne nesprávny slovesed *vynaložené prostriedky na tento cieľ* (302). Podobné prípady sú aj napr. v *hotovej forme pre asimilovanie, množstvo vylučovaného mlieka prasnicou* (168) miesto *množstvo mlieka vylučovaného prasnicou*.

Z oblasti terminologickej nie je prijateľné kolísanie napr. v termínoch *tkáč* (19) popri správnom *tkanivo*, *uhľovodík* popri *uhľohydrát*. Nedôslednosť je v označovaní dlžok, keď popri sebe sú správne tvary *elanín, serín*, ale už *kyselina asparagimová, glutanimová* (24), *triglicerydy*, ale nespr. *fosfatidy* (25).

Z botanických názvov nemožno pokladať za správne napr. *prýšec* (49, 60) miesto *mliečnik*, *hrach obecný* (50) miesto *hrach siaty, kokoryš*, *lekorica* (60) miesto *sladké drevo*. Z anatomických názvov miesto *kyčľ* (33) je ustálený názov *bedrá*, miesto *delohy* je *maternica*, miesto *ľadviny* sú *obličky*, miesto *tisťého čreva* je *hrubé črevo*. Vôbec nemožno súhlasiť so zavedením názvu *saovc* miesto *cicauce*.

Výhrady máme proti dvom termínom, utvoreným na pohľad *správne: pripravovanie a výpas*.

Sloveso *praparovať* je síce utvorené so zachovaním všetkých pravidiel od dokonavého slovesa *praparit*, ale má veľkú nevýhodu v tom, že by mohlo byť aj nedokonavým slovesom k *praparit*. Este názornejšie vynikne tento rozdiel napr. pri slovese *spárit* — *spárovať* a *sparit* — *sparovať*. Z týchto dôvodov zreteľnosti pokladáme za účelne v takýchto nových termínoch nekrátit korennú hlásku a utvoriť tvar *praparovať, pripravovanie*. Ako ukazujú niektoré novšie utvorené slovesá, neplatí zásada krátiť korennú hlásku v každom prípade. Preto máme zaužívané slovesá *osviežovať, smerovať*. Táto výhrada sa týka aj slovesa *sredovať*, ktoré by malo znieť *zriedovať*.

Ďalej máme výhrady proti termínu *výpas*, utvorenému analogicky podľa *výkrm* a maľčemu význam „výkrm pasiením“. Analógia tu je totiž len vonkajšia, čisto formálna, nesprávna s hľadiska významu.

Kým totiž sloveso *vykrmovať* sa týka dobytky (vykrmovať dobytok), sloveso *vypásat* sa týka nie dobytky, ale pasienku, trávy. Preto ne-možno povedať *vypásat dobytok*, a teda ani *výpas dobytky*. Bude preto lepšie a jasnejšie, ak sa namiesto termínu *výpas* zaužíva termín *pasienkový výkrm*, ktorý sa v knižke miestami už aj tak používa.

Nemáme dost miesta na to, aby sme sa tu podrobnejšie zaoberali všetkými terminologickými nepresnosťami. Je ich v knihe pomerne dost, ale nie toľko, aby jej hodnotu podstatne umenšovali. Ukazuje sa, pravda, že pracovníci jednotlivých vydavateľstiev by mali pozornejšie sledovať aj terminologie príťahých odborov, nie len tých, s ktorými priamo pracujú.

Ján Horecký

Základná jazykovedná terminológia. Nakladateľstvo Slovenskej akadémie vied a umení, Bratislava 1952, str. 58, Kčs 45—.

Táto príručka, ktorú spracovala Komisia pre jazykovednú terminológiu pri Ústave slovenského jazyka SAVU, má za cieľ sjednotiť a ustáliť jazykovedné termíny, ktoré sú potrebné pri vyučovaní slovenčiny. Shrnúje tieto bežné jazykovedné termíny podľa vecných hľadísk: jednotlivé termíny totiž uvádza v takom poriadku, ako spolu vecne súvisia. Pritom jednotlivé väčšie skupiny sú oddelené širšími medzerami, termíny podradené iným termínom sú tiež graficky vyznačené. Pri väčšine termínov uvádzajú sa príklady na osvetlenie ich významu. Všetky termíny sú bežne očíslované, aby sa uľahčilo ich hľadanie podľa abecedného ukazovateľa.

Prvú časť tohto súpisu termínov tvoria názvy všeobecných jazykovedných pojmov (jazyk, jazykové štýly, dejiny jazyka). Ostatné termíny sú rozvrhnuté podľa štyroch základných jazykovedných disciplín na štyri oddiely: hláskoslovie, náuka o slove (t. j. tvorenie slov, ohýbanie slov, slovné druhy), skladba a slovník. Vo väčšine prípadov sa uvádza na každý pojem len jeden termín, no nedalo sa tak urobiť z dnešného stavu vo všetkých prípadoch. Niekde sa ponechávajú dva termíny (zriedka viac) pre ten istý pojem, pravda, s výhradou, že Komisia dáva prednosť termínu uvedenému na prvom mieste.

Súpis obsahuje aj všetky dôležité termíny marxistickej jazykovedy.

Ako dodatok sú pripojené skloňovacie a časovacie vzory a základné vybrané slová. Pri skloňovacích vzoroch je nemilá tlačová chyba pri vzore *mesto*, ktorý je vytlačený ako *mesto*. Aj inde sú tlačové nedopatrenia. Napr. na str. 19 v hesle 442 je vytlačené *odvodené sloveso* miesto správneho *odvodené slovo*.

Ustálenie a sjednotenie jazykovednej terminologie pomôže zvyšovať úroveň jazykového vyučovania na našich školách.

J. Oravec

Terminologické komisie Ústavu slovenského jazyka SAV

1. Komisia pre matematickú terminológiu (prof. A. Dubec)
2. Komisia pre fyzikálnu terminológiu (prof. Dr. J. Vanovčič)
3. Komisia pre terminológiu anorganických prírodných vied (Dr. J. Salát)
4. Komisia pre chemicko-technologickú terminológiu (prof. Dr. J. Gašperlík)
5. Komisia pre strojnícku terminológiu (prof. Ing. J. Gonda)
6. Komisia pre elektrotechnickú terminológiu (prof. Ing. F. Poliak)
7. Komisia pre zememeračskú terminológiu (prof. Ing. Dr. P. Gál)
8. Komisia pre staviteľskú terminológiu (prof. Ing. S. Bella)
9. Komisia pre terminológiu architektúry (prof. Ing. E. Belluš)
10. Komisia pre banícku terminológiu (prof. Ing. Dr. Jozef Šimčísko)
11. Komisia pre potravinársku terminológiu (prof. Ing. L. Cícvárek)
12. Komisia pre botanickú terminológiu (prof. Dr. M. Novacký)
13. Komisia pre zoológickú terminológiu (prof. Dr. O. Ferienc)
14. Komisia pre poľnohospodársku terminológiu (Ing. J. Jakubík)
15. Komisia pre lesnícku terminológiu (prof. Ing. Dr. F. Papánek)
16. Komisia pre lekársku terminológiu (prof. Dr. J. Antal)
17. Komisia pre lekárnícku terminológiu (doc. Dr. L. Zathurecký)
18. Komisia pre veterinársku terminológiu (prof. Dr. J. Hovorčka)
19. Komisia pre marxistickú terminológiu (prof. Dr. I. Hrušovský)
20. Komisia pre ekonomickú terminológiu (Dr. S. Heretík)
21. Komisia pre právnickú terminológiu (Dr. A. Záturcký)
22. Komisia pre jazykovednú terminológiu (doc. Dr. J. Ružička)
23. Komisia pre výtvarnícku terminológiu (prof. A. Struhár)
24. Komisia pre terminológiu hudobného umenia (Dr. J. Kresánek)
25. Komisia pre telovýchovnú terminológiu (prof. Dr. K. Stráňal)